

VICTOR ROTHWELL

ANTHONY EDEN. A POLITICAL BIOGRAPHY, 1931-57. Manchester University Press, 1992. 298.

A. Eden, volt brit külügyminiszterről 1957. évi halálát követő évtizedekben két szakszerű, terjedelmes életrajz jelent meg, egy nem hivatalos (David Carlton: *A Biography*, 1981, 528 p.) és egy hivatalos (Robert Rhodes James: *Anthony Eden*, 1986, 665 p.).

1992-ben jelent meg Rothwell munkája jóval rövidebb terjedelemben. Kiadók, könyvtárosok panaszkodnak Nagy-Britanniában, hogy az ország gazdasági problémái közepette ők is rosszul járnak: kevesebbet jelentethetnek meg, mert kevesebben vásárolnak könyveket. Az olvasóközönség igényeit főleg a helyi könyvtárakból elégíti ki. A könyvtárosok viszont arról panaszkodnak, hogy évi költségvetésük egyre kevesebb könyv vásárlására ad keretet. Ily módon felmerül az a kérdés: mennyiben indokolt csaknem egy évtizeden belül egy politikusról, ugyanarról a személyről három életrajzot is megjeleníteni. A harmadik mű talán kelendőbbnek ígérkezik, mert jóval rövidebb, mintegy feleannyi a terjedelme, mint az előző kettőnek.

Vizsgálat alá véve Rothwell tételeit: jól egyesítette az Eden politikai pályája bemutatásakor a korábbi életrajzírók által felvetett kérdéseket és talán finomabban, egyszerűsödően jellemezte.

Eden, a konzervatív párt jobboldalán helyet foglaló, kitűnő kapcsolatokkal és megnyerő külsővel megáldott fiatal politikus ambíciói már jó előre a külügyek felé irányultak, s Eden rövidesen a külügyminiszter parlamenti államtitkára lett. A szerző a két másik életrajzíróval szemben Eden 1931-57 közötti politikai életpályájára szorítkozott. Jobban ráirányítja az olvasó figyelmét arra, hogy Eden milyen mértékben és milyen érzékenyen figyelt a politikai közvéleményre, és mennyire átszötte német- és olaszellenességét saját karrierjének szem előtt tartása. Rothwell egyértelműbbé teszi karakterjegyeit: egyezkedő, azaz inkább döntésektől húzódozó magatartású. Eden nem volt egyértelműen döntésképtelen, karrierista és hiú – ugyanakkor mindez is volt. Mint pl. amikor a müncheni alkuval kapcsolatban kijelentette, hogy 90%-ban Chamberlainnel értett egyet, de mégis – korábbi munkatársaival egyetemben – állást foglalt Münchennel és Chamberlainnel szemben. Ekkor már Halifax az utóda a külügyminiszteri székben.

Eden népszerűsége a második világháború éveiben – 1941-től külügyminiszter – jelentősen emelkedett. Rothwell helyeslően emeli ki, hogy Eden mennyire becsülte Charles de Gaulle-t és mennyire figyelembe vette a francia érdekeket Roosevelt elnök személyes előítéleteivel ellentétben, utóbbiakkal Eden jobban megküzdött, mint Churchill.

A szerzőnek finomítania kellett volna Eden jellemzését mint a Churchill vezette konzervatív kormány külügyminiszteréét az ötvenes évek első felében. Igaz, hogy Eden sikeresen tevékenykedett az 1954-es genfi egyezmény létrehozásában, de már előre vetette árnyékát alapvető bizonytalansága belpolitikai kérdésekben és igen sok bírálatot kiváltó szerepe a szuezi válság idején. Eden ekkor már beteg ember volt, de, hogy ez mennyire befolyásolta állásfoglalását és döntéseit Szuezzel kapcsolatban, ezt elemezni nem történész dolga. Eden igen mértéktartóan bánt az igazsággal – ahogyan az angolok sokszor megfogalmazzák a hazudozást és titkolózást – a szuezi válság idején a parlamenti beszédeiben s a parlamenten kívül. (Az 1956-os októberi eseményekre utalok itt, a sèvres-i titkos megállapodásra Franciaországgal és Izraellel.)

Eden 1957 januárjában mondott le, s minden valószínűség szerint a királynő maga is elősegítette vagy legalábbis siettetett lemondását – Szuezi miatt. Ezt már a korábbi életrajzíró, Carlton is állította. Rothwell ezt valószínűsíti, azt írja, hogy Eden volt az első miniszterelnök Gladstone óta, aki elvesztette az uralkodó bizalmát.

Rothwell felhívja a figyelmet arra, hogy nem kutatták e kor s általában az 1951-64 közötti konzervatív kormányok gazdaságpolitikáját. Erre azonban ő sem vállalkozott. Nem állhatott módjában két, csak 1991-ben megjelent munkát áttanulmányozni: Keith Kyle (Suez) és W. Scott Lucas (Divided we stand: Britain, the US and the Suez Crisis) munkáit, amelyek egyes részletkérdésekben hasznos kiegészítést nyújthattak volna.

H. Haraszti Éva

ANDERLE ÁDÁM

SPANYOLORSZÁG TÖRTÉNETE Budapest, Móra Kiadó, 1992.

Európa nagyobb országai közül szinte mindegyiknek olvasható magyarul a története. Spanyolországról viszont jobbra különféle elfogultságok, a fekete és rózsaszín legenda hatását mutató műveket ismerhetünk.

Magyarul két Spanyolország története jelent meg századunkban. Luis Bertrand szellemtörténeti irányú, nyíltan fasisztabarát könyve inkább apológia, Pierre Vilar esszéje pedig már csak terjedelme miatt sem volt alkalmas a hispán népek történetéről átfogó képet adni.

Spanyolország története most jelent meg Amerika felfedezésének 500. évfordulója tiszteletére. Magyar szerzőtől ez az első mű.

Anderle Ádám egyetemi tanár 150 nagyalakú oldalon megírt, időtáblával, ajánló bibliográfiával és több mint 100 képpel kiegészített könyve elemzi Spanyolország történetét egészen napjainkig; 13 fejezetben veszi szemügyre az országot, európai koordinátaival.

A könyvet olvasva a recenzen alapélménye a másság tudatosítása volt. Nyugat-Európa országaitól eltérően a római és kora feudális időszakot nem az Európához rendeződés követte, nem a lépéstartás történt meg, hanem az arab hódítás következett.

Az al-Andalúz döntően befolyásolta Spanyolország jövőjét. Nem a mértéktartó elemzésre térnek ki, hanem arra, hogy a „mozaik Spanyolország” ekkor született meg, a mór uralom egymással is hadban álló kis államokra bomlott, de a visszahódítást végrehajtó királyságok is harcoltak dinasztikus érdekeiknek megfelelően; akár a mórokkal is szöveterkeztek egymás ellen.

A mór hódítás folyamán, illetve a keresztény előretörés közben Aragónia, a Navarrai Királyság, Kasztília csak hosszú idő után tudott kapcsolódni Európához mint egységes állam.

Anderle Ádám könyvében kiemeli, hogy Spanyolország története az Európához való csatlakozás kísérleteiből áll, amelyek egyben modernizációs próbálkozások is voltak. Ezek túlnyomó része dinasztikus vezetésű volt: „egység felülről”.

Ferdinánd és Izabella uralma minden ellentmondásosságával együtt az egységre és a felvirágzásra tett lépés volt, de a gyarmatosítás ellentmondásossága, a kormányzási nehézségek, a világgazdaság gondjai fékezően hatottak. Itt érdemes kitérni arra, hogy a mór uralom mellett a korai gyarmatosítás volt a másik sajátosság, amely Spanyolországot különlegessé tette Európában.

A másik oldal. A napóleoni korszakban és a Napóleon hozta haladással szemben a nemzeti függetlenség érzése erősebb volt, mint a spanyolokra ráerőltetett haladás. Ezt a kísérletet (1808-1812) Hispánia elutasította.

A 18. században volt végre sikeres modernizáció, majd a spanyol polgárháború után (1936-1939), a Franco-diktatúrában kezdődött újabb modernizáció, amit végül is a demokratikus jogállamot a korszerű gazdasággal egyesítő ország valósított meg.

A szerző könyvében ezek mellett elemzi a spanyol egység „nem dinasztikus úton” vezetett, hanem alulról építkező alternatíváit is.